

Parlamento Hukukunda Milletvekilliğinin Sona Ermesi

Hamit Eşen*

Giriş

Toplumsal yaşamın devamı için siyasi kararlar alınması ve bunların uygulanması, bütün yönetim biçimleri için temel bir zorunluluktur. Bu nedenle her ülke, kendi devlet yapısı içerisinde bu kararları alacak, uygulayacak ve denetleyecek kurumlarını oluşturmuştur. Bu kurumların başında adı ülkelere göre değişiklik gösterebilen yasama organları (parlamentolar) veya meclisler gelmektedir.¹

Yasama organı içerisinde en başta gelen siyasi kurum da halkın oylarıyla seçilen ve yasamanın bizzat kendisini oluşturan temsilciler olmaktadır. Ülkelerin benimsediği siyasi rejime göre temsilcilere, (milletvekili, parliament, congressman, senator, member vb.) gibi isimler verilebilmektedir. Parlamento içinde yer alan gruplar, komisyonlar vb. bütün siyasi yapılar kaynağını bu kurumdan almakta ve sonuç olarak siyasi partilerin katılımıyla alınan kararlar,

* TBMM Genel Sekreterliği Eski İdari Şube Müdürü.

E-posta: h.esen@tbmm.gov.tr

¹ Türkiye'de parlamento içi siyasi kurumlar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Hamit Eşen, *Türkiye'de Parlamento'nun Siyasal Örgütlenmesi*, TODAİE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 71-92 vd.

ülkenin bütününe kapsayan genel siyasi hayata yansımakta ve rejimin işle-
mesini sağlamaktadır.

Yasamanın temelini oluşturan milletvekilliği kurumu; seçilme yeterlili-
ğinden, seçimlerin yöntemine, onlara sağlanan haklara ve ayrıcalıklara, hatta
çeşitli kısıtlamalara kadar değişik yönleriyle tartışılmakta ve birçok araştı-
rmacı tarafından incelemeye konu edilmektedir. Ülkemizde yaşanan siyasi
olaylar ve başta AYM ve YSK tarafından verilen kimi kararlar, milletvekilli-
ğinin sona ermesi konusunu da incelenmesi gereken özel bir alan hâline ge-
tirmektedir.

Milletvekilliği statüsünün siyasi temsil kurumu olması nedeniyle, belli sü-
reye bağlı olan bu görevin ne zaman başladığı kadar ne zaman sona erdiği de
çok önemlidir. Bu sebeple, Türk parlamento hukuku açısından milletvekilli-
ğinin sona erme nedenleri ve bu konuda TBMM'deki uygulamaların incelen-
mesi, başta Anayasa ve İçtüzük hükümleri olmak üzere parlamento hukuku-
nun kaynakları açısından ortaya konulması bu çalışmanın temel amacını oluş-
turmaktadır.

2. Milletvekilliğinin Hukuki Konumu

Eski Yunancadaki “demos” (halk) ve “kratos” (yönetim) sözcüklerinin bir
araya gelmesiyle oluşan “demokrasi” kavramı, basit biçimde “halkın yöneti-
mi” olarak tanımlanmaktadır. Yine bu konuda benzer bir tanımlı Abraham Lin-
coln, “*halkın, halk tarafından, halk için ve halk adına yönetimi*” olarak yap-
maktadır.² Tarihsel olarak bakıldığında demokrasinin gelişmesinin “doğrudan
demokrasi”, “yarı doğrudan demokrasi”, “temsili demokrasi” şeklinde özet-
lenebilecek bir çizgi izlediği görülmektedir.³

Bugünkü çağdaş demokratik sistemlerde, bireylerin karar alma sürecine

² Şükriye Hiçdönmez, *Demokrasilerde Temsil, Seçimler ve Tercihli Oy Sistemi*, TODAİE, Ya-
yımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996, s. 3.

³ Burhan Kuzu, “Demokrasi ve Gereklere”, *Yeni Türkiye*, Sayı: 17, 1997, s. 103.

daha çok katılmaları, düşünce ve çözüm üretmeleri temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişi gündeme getirmekle birlikte, hala en geçerli demokrasi biçimi temsili demokrasi olarak kabul görmektedir.⁴ Temsili demokrasi ise yukarıdaki tanımlarına paralel olarak, “yöneticilerin yönetenler tarafından serbest ve dürüst seçimlerle belirlendiği bir yönetim şekli” olarak açıklanmakta, temsili demokrasinin özünü yönetenlerle yönetilenler arasındaki temsil kurumu ve onun düzenlenmesi oluşturmaktadır. Bu açıdan, temsil görevini yerine getiren kurum olarak milletvekilliğinin siyasi sistem içerisindeki konumu büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin siyasi rejimi içerisinde 1921 Anayasası ile başlayan ve 1924, 1961, 1982 Anayasaları ile devam eden bir çizgide, milli egemenlik ilkesi ve buna dayalı temsili vekâlet anlayışı kabul edilmiştir.⁵ Bu anlayışa uygun olarak, devletin temel kuruluş belgesi olan temel hak ve özgürlüklerin güvencesi niteliğindeki Anayasa, milli egemenlik ilkesine dayalı temsili demokrasinin gereği gibi işleyebilmesi amacıyla, diğer temel hak ve özgürlükler yanında seçme ve seçilme hakkını, siyasi haklar ve ödevler bölümünde güvence altına almıştır. Anayasanın yasama organına ilişkin düzenlemeleri içerisinde TBMM üyelerinin durumu, 80 ila 86 ncı maddeler arasında seçiminden üyelik düşmesine kadar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

⁴ Temsili demokrasi, tarihsel köken olarak Ortaçağ dönemindeki meclislere kadar uzanmaktadır. Bu meclislerin en bilinen örnekleri demokrasi modelinin ilk olarak yerleştiği İngiltere'de Parliament, Fransa'da Etats Generaux ve İspanya'da Cortes'dir. Doğrudan demokrasinin uygulaması ise günümüzde İsviçre'nin bazı kantonlarında devam etmektedir. Temsili demokrasi konusunda Bkz. *Thema Larousse-Tematik Ansiklopedi*, Milliyet Yayınları, 1993, s. 339.

⁵ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 225.

3. Milletvekilliği ile Temsil Edilenler Arasındaki Temsil İlişkisinin Niteliği

Hukukta temsil genel olarak, temsilcinin aldığı yetki çerçevesinde temsil ettiği kişinin nam ve hesabına hukuki bir eylemde bulunması anlamına gelmektedir.⁶ Siyasi temsil ise demokratik yoldan seçilmiş kişilerin, kendilerini seçenler adına toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda siyasi nitelikte kararlar almasını ve bu kararların uygulanmasını amaçlamaktadır. Siyasi temsil ile hukuki temsil arasındaki en önemli fark, hukuki bir temsil ilişkisinde temsilcinin, temsil yetkisini aldığı kişiyle ve onun verdiği yetkiyle sınırlı olmasıdır.

Siyasi temsil kurumu ise demokratik yönetim anlayışının gelişmesiyle önem kazanmış ve anayasalarda özel olarak düzenlenmiştir. Ülkemizde 1921 Anayasası ile kabul edilen ve bugün de devam eden temsili demokrasi anlayışına paralel olarak, 1982 Anayasası 80. maddesinde TBMM'yi oluşturan milletvekillerinin yalnızca seçildikleri bölgeyi ve kendilerini seçenleri değil bütün milleti temsil edeceklerini düzenlemekte, böylece seçenle seçilen arasındaki temsil ilişkisinin hukuki niteliği, genel, ulusal ve siyasi bir ilişki biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Temsilin genel olmasından amaç temsilcinin yalnız belli bir kesimin değil, bütün toplumun sorunlarını çözmeye yetkili kılınması anlamına gelmektedir. Temsil ilişkisinin ulusal olma niteliği ise, temsil edilenin milletin bütünü olması ve temsilcinin de bireysel olarak tek tek milletvekilleri değil Kurul olarak Meclisin olması anlamını taşımaktadır. Bu hukuksal ilişkinin en önemli özelliği, temsilcinin kendisini seçen seçmenden bağımsız olmasıdır. Milletvekilleri, kendilerini seçenlerden almış oldukları temsil yetkisini kendi iradeleleriyle kullanmaktadırlar.

Siyasi temsil ilişkisinin hukuki niteliği ile milletvekilliğinin sona ermesi arasında nasıl bir ilişki olduğunu çeşitli yönlerden inceleyebiliriz. Şöyle ki, normal bir temsil ilişkisinde temsilci veya temsil edilen, bu hukuki ilişkiyi

⁶ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1986, s. 719.

çeşitli şartlar altında karşılıklı olarak sona erdirebilmektedirler. Ancak, siyasi temsil ilişkisinde temsilci olarak seçenler tarafından, temsil yetkisinin geri alınması gibi bir durum (en azından bizim siyasi sistemimiz açısından) seçimler dışında mümkün olmamaktadır.

Ayrıca, temsilci olarak seçilenler açısından da istifa edilmesi gibi durumlarda bunun parlamentoda oylanması ve belli bir çoğunlukla kabul edilmesi gerekmektedir.⁷ Bu durum dahi, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve egemenlik hak ve yetkisinin milletin kendi seçtiği temsilcileri eliyle kullanılması temeline dayanan, milli egemenlik ve halk egemenliği anlayışına uygun düşmektedir. Çünkü, tek taraflı bir tasarruf olan istifa halinde bile istifanın kabulü genel temsil yetkisine sahip TBMM Genel Kurulunun kararına bırakılmıştır. Siyasi temsil kurumu bu yönleriyle de normal bir hukuki temsil ilişkisinden çok farklı özellikler göstermektedir.

Anayasa siyasi temsil ilişkisinin sona ereceği bazı durumları üyeliğin düşme nedenleri olarak özel olarak düzenlemiş, ayrıca İçtüzükte bu işlemlerin hangi kurul ve komisyonlarca yürütüleceği Anayasadaki hükümleri tamamlayıcı şekilde belirlenmiştir.

4. Milletvekilliğinin Sona Erme Nedenleri

TBMM üyeleri, temsili demokrasiyi benimsemiş diğer ülkelerde olduğu gibi belli bir süre için görev yapmak üzere parlamento üyeliğine seçilmektedirler.⁸ Bu sürenin sonunda yeniden seçilemeyen milletvekilleri ile bir daha aday olmayan milletvekillerinin üyelikleri kendiliğinden sona ermektedir. Bu şekilde milletvekilliğinin sona ermesi en doğal biçimde olanıdır.

⁷ Çeşitli ülkelerdeki uygulamalar hakkında Bkz. Erdal Onar, “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi” Anayasa Yargısı, 1997, s. 389.

⁸ TBMM'nin ilk açıldığında belirsiz süreyle göreve başladığı kabul edilmiştir. Meclisin yenilenmesi için seçimlerin yapılabilmesi amacıyla Anayasada değişiklik yapılarak seçime gidilmiş ve II. Meclis toplanabilmiştir. Nisab-ı Müzakere Kanunu ve sürekli toplanma konusunda ayrıntılı bilgi için Bkz. Fahri Bakırcı, *TBMM'nin Çalışma Yöntemi*, İmge Kitabevi, 2000, Ankara.s.54. ; Şeref İba, *Anayasa ve Siyasal Kurumlar (100 Soruda)*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 110.

Bazı durumlarda ise normal olarak belirlenmiş görev süresi henüz tamamlanamadan milletvekillerinin üyelikleri, çeşitli nedenlere bağlı olarak sona erebilmektedir. Ülkemizin siyasi tarihi açısından normal seçimler dışında, askeri müdahaleler sonucunda parlamentonun faaliyetlerine son verilmesi de olağanüstü birer durum olarak milletvekilliğini süresinden önce sona erdirmiştir. Ancak bu durumlar siyasi bir gerçeklik olmakla birlikte, normal demokratik işleyiş içerisinde temsil görevinin sona erme sebebi olarak kabul edilemeyeceğinden bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Doktrinde genel olarak bakıldığında milletvekilliğinin sona ermesi bakımından; “sona erme” ve “düşme” biçiminde ikili bir ayırım ve buna göre değerlendirmeler yapılmaktadır. 1982 Anayasası'nın kavramsal olarak böyle bir ayırımı gitmediği ve “Milletvekilliğinin düşmesi” başlığını taşıyan 84. maddesinde her iki ifadeyi de aynı madde içerisinde kullandığı görülmektedir. Bu genel açıklamalar çerçevesinde ve doktrindeki genel eğilime uygun olarak milletvekilliğinin sona erme nedenlerini aşağıdaki şekilde gruplandırmak ve açıklamak mümkündür.

4.1. Milletvekilliğinin Kendiliğinden Sona Ermesi

Milletvekilliğinin kendiliğinden sona ermesi hâllerinde, ayrıca bir işlem yapılmasına gerek kalmadan üyelik sona ermektedir. Ancak bazı hâllerde milletvekilliğinin kaybı sonucunu doğuran nedene bağlı olarak TBMM Başkanlık Divanı, YSK veya ilgili organ tarafından yapılan bir hukuki tespiti veya karara bağlı olarak, milletvekilliğinin kaybını gerektiren durumun TBMM'ye bildirilmesi ve Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla üyelik sona ermektedir.

Milletvekilliğinin kendiliğinden sona ermesine neden olan durumları aşağıdaki şekilde saymak ve açıklamak mümkündür.

1. Milletvekilinin ölümü,
2. Seçimlerin yenilenmesi,
3. Seçim tutanağının iptal edilmesi,
4. Milletvekilinin Cumhurbaşkanı seçilmesi,

5. Vatandaşlığın kaybı,
6. Milletvekili seçilmeye engel hâl.

4.1.1. Milletvekilinin Ölümü

Ölüm hâli ile hukuken buna benzer sonuç doğuran bir durum olarak kişi hakkında yargı organları tarafından gaiplik karar verilmesi hâlinde üyeliğin sona ermesi, kişinin fiziki varlığıyla ilgili bir husus olarak milletvekilliği sıfatını da kendiliğinden ortadan kaldırmaktadır. Ancak bu hâllerde parlamento iç işleyişi bakımından herhangi bir incelemeye, tasarrufa ve karara gerek kalmadan, özel hukuk hükümleri çerçevesinde kişiliğin sona ermesine bağlı biçimde üyelik sıfatı sona ermektedir.⁹

4.1.2. Seçimlerin Yenilenmesi

Yasama organı üyeleri, genel olarak belli bir süre görev yapmak için seçilmektedirler. Bu süre ülkelere göre ve yasama organının türüne göre farklılık gösterebilmektedir. Görev süresini tamamlayan parlamento, seçimler yoluyla yeni seçilen temsilcilerin katılımını sağlamakta, ayrıca mevcut birikimlerin de yeni kadrolara aktarılmasını sağlayan bir mekanizmayı bu şekilde oluşturmuş olmaktadır.¹⁰

Seçimlerin normal süresinde veya süresinden önce erken seçim yoluyla yenilenmiş olması halinde, yeniden seçilemeyenler veya çeşitli nedenlerle aday olmayan veya olamayan milletvekilleri bakımından seçim tarihi itibarıyla üyelik sona ermektedir. Milletvekilliği görevine yeniden seçilenler için ise üyelik kesintisiz olarak devam etmektedir.

⁹ 23. Dönemde İstanbul Milletvekili seçilen Mehmet Cihat Özönder, Ankara'dan mazbatasını almak üzere İstanbul'a giderken geçirdiği trafik kazası sonucu yemin töreninden önce vefat etmiştir. Konu ile ilgili YSK kararı ve TBMM uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi ve diğer durumlar için Bkz. Gökalp İzmir, *Türkiye ve Bazı Ülke Parlamentolarında Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması ve Kaybedilmesi*, Uzmanlık Tezi, 2009, Ankara. s. 101-103.

¹⁰ Faruk Bilir, "Adaylık ve Meclis'te Yenilenme", *Yasama Dergisi*, Sayı 9, 2008, Ankara, s. 10.

4.1.3. Seçim Tutanağının İptal Edilmesi

Anayasanın 79. maddesine göre, seçimlerin genel yönetim ve denetimi yargı organlarınca yapılmaktadır. Bu kapsamda YSK, seçimlerle ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçimle ilgili şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görev ve yetkisine sahip tek anayasal organdır.

Bu görev ve yetki dahilinde YSK tarafından alınan birtakım kararlar, milletvekilliğinin sona ermesi sonucunu doğurabilmektedir. Bunların çoğu seçim hukukuna ilişkin nedenlerle seçim tutanaklarının iptali yönünde olabildiği gibi, seçilme yeterliliğinin mevcut olmaması gibi nedenlere bağlı da olabilmektedir.¹¹ YSK tarafından böyle bir karar verilmiş olması durumunda, TBMM’de bilgiye sunma dışında ayrıca bir işlem yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

4.1.4. Milletvekilinin Cumhurbaşkanı Seçilmesi

Anayasa Cumhurbaşkanının seçimi, nitelikleri ve tarafsızlığı konularını 101. madde ve devamında düzenlemiştir. Buna göre, Cumhurbaşkanının mec-

¹¹ Cumhuriyet Senatosu üye seçimlerinde Artvin seçim çevresinde üye seçiminin iptali hakkında YSK kararı Cilt 21 B.88 s. 509-510 bilgiye sunulmuştur. Ayrıca, 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimine ilişkin olarak yapılan itiraz üzerine Siirt ilinde yapılan seçim, Yüksek Seçim Kurulunun 2.11.2002 tarihli ve 978 sayılı Kararı ile Milletvekili Seçimi Kanununun 39/2, 3. maddeleri gereğince iptal edildiğinden, Siirt ilinden milletvekili seçilen Ekrem Bilek, Mervan Gül ve Bağımsız Milletvekili Memet Fadıl Akgündüz’e ait milletvekili tutanakları iptal edilmiş ve Siirt ilinde milletvekili seçiminin yeniden yapılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle anılan Karara göre 9.3.2003 tarihinde Siirt İlinde 22. Dönem Milletvekili Yenileme Seçimi yapılmış ve seçim sonucuna göre Adalet ve Kalkınma Partisi’nden Recep Tayyip Erdoğan, Öner Gülyeşil ve Öner Ergenç milletvekili seçilmişlerdir. ; YSK’nın 12.6.2011 tarihinde yapılan 24. Dönem milletvekili genel seçimlerinde Diyarbakır İli seçim çevresinden bağımsız milletvekili seçilerek mazbatasını verilen Mehmet Hatip Dicle ile ilgili olarak vermiş olduğu 21.6.2011 tarih ve 1022 sayılı Kararı, seçim tutanaklarının iptali ile ilgili uygulama bakımından önemli bir örnektir. Bu Kararda, hem milletvekili seçilme yeterliliği, hem de bu konuda tutanakları iptal etme yetkisinin TBMM’ye mi yoksa YSK’ya mı ait olduğu konusunda önemli değerlendirme ve tespitlerde bulunmaktadır.

lis içerisinde veya dışından seçilmesi mümkündür. Milletvekili olan bir kimşenin Cumhurbaşkanlığına seçilmiş olması hâlinde Anayasanın md.101/son fıkrası uyarınca varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve üyeliğı de sona erer. Bu hâl, gerek kuvvetler ayrılığı ilkesi bakımından, gerekse Cumhurbaşkanının tarafsız olması bakımından olması gereken bir durumdur. Uygulamada seçim işleminin tamamlanması ile birlikte milletvekilliğı de kendiliğinden sona ermektedir.¹²

4.1.5. Vatandaşlığın Kaybı

Milletvekilliğı sıfatının sona ermesine neden olan hâllerden birisi olarak vatandaşlığın kaybı konusu, Anayasada doğrudan bir düzenleme içerisinde yer almamaktadır. Anayasanın 76. maddesinde yazılı bulunan milletvekili seçilebilme yeterliliğı ile ilgilidir. Seçimden önce şart olduğu gibi sonradan kaybedilmesi de milletvekili seçilme yeterliliğinin ortadan kalkması olarak değerlendirilmekte ve uygulamada bu durumun varlığının tespitine ilişkin kararın Genel Kurulun bilgisine sunulması şeklinde sadece bir uygulama bulunmaktadır.¹³

Doktrinde milletvekili seçildikten sonra vatandaşlığın kaybedilmiş olmasının, Anayasanın 84. maddesinde sayılan milletvekilliğini sona erdiren durumlardan olmadığı ve bu konuda herhangi bir merciin karar veremeyeceğı

¹² 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal 31.10.1989 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve aynı tarihte milletvekilliğı sona ermiştir. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 16.5.1993 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve milletvekilliğı aynı tarihte sona ermiştir. 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 28.08.2007 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve aynı tarihte milletvekilliğı sona ermiştir.

¹³ 21. Dönemde İstanbul Milletvekili Merve Safa Kavakçı'nın milletvekilliğı bu gerekçeyle sona ermiştir. (Bakanlar Kurulunun 16.5.1999 tarihli ve 23697 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 13.5.1999 tarihli ve 99/12827 sayılı Kararıyla, 403 sayılı Kanunun 25/a bendine göre Türk vatandaşlığını kaybettiğine karar verilmiştir. Karara karşı Danıştay'da açılan iptal davası ve yürütmenin durdurulması talebi reddedilmiş, karar düzeltme istemi ise Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 1.12.2000 gün ve E.2000/1012 K.2000/1229 sayılı Kararıyla reddedilerek kesinleşmiştir. Bunun üzerine Başkanlıkça, milletvekilliğı sıfatının kalmadığı hususu 14.3.2001 tarihli 65. Birleşimde Genel Kurulun bilgisine sunulmuştur.)

gerekçeleriyle değişik görüşler ileri sürülmektedir. Ancak, mevcut TBMM uygulamasına yakın görüşler de bulunmaktadır.¹⁴ Burada önemli olan Türk vatandaşlığı statüsünün çıkma, çıkarılma veya kaybetme yoluyla ortadan kalkmış olmasıdır. Türk vatandaşlığı statüsünün muhafaza edilmesi durumunda, yeterliliğin kaybından söz edilemeyeceğinden buna bağlı olarak milletvekilliğinin sona ermesinden de bahsedilemeyecektir.

4.1.6. Milletvekili Seçilmeye Engel Hâl

Anayasanın 76. maddesi milletvekili seçilme yeterliliğini düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, genel kural olarak yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilme hakkına sahiptir. Ancak, enaz ilkokul mezunu olmama, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olma, kamu hizmetinden yasaklı olma, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olma, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemeyeceklerdir.

Anayasa ayrıca, bazı meslek mensuplarının ve memur statüsündeki kamu görevlilerinin de bu görevlerinden çekilmedikçe aday olamayacaklarını düzenlemiştir. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda da buna benzer hükümler yer almaktadır. Milletvekili seçilme engellerinin varlığı halinde adaylık mümkün olmadığı gibi, sonradan tespit halinde de YSK veya ilgili merciin buna ilişkin kesin kararının TBMM'ne bildirilmesi halinde üyelik sona ermektedir.¹⁵

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İzmir, Gökalp, a.g.e. s. 115-116.

¹⁵ 20. Dönemde Bilecik Milletvekili Bahattin Şeker'in milletvekilliği, Milli Savunma Bakanlığı tarafından milletvekilinin bedelli askerlik kapsamından çıkarılmış olması ve bu işleme karşı da Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde açılan davası reddedilerek 10.3.1999 tarihinde kesinleştiğinden, YSK tarafından 16.3.1999 tarihli ve 371 numaralı kararla, milletvekili

4.2. Anayasanın 84. Maddesindeki Nedenlere Bağlı Olarak Üyeliğin Düşmesi

1982 Anayasa'sı 1961 Anayasası'nın 80. maddesinde olduğu gibi bazı nedenlere bağlı olarak, devam eden üyeliğin sona ermesi konusunu "düşme" olarak adlandırmış ve yasama organına ilişkin düzenlemeleri içerisinde bu konuya yer vermiştir. Anayasanın gerekçesinde, daha önce yürürlükte olan 1961 Anayasası'nın ilgili maddesindeki esaslara bağlı kalındığı, ancak bazı hususlarda yenilikler getirildiği belirtilmiştir.¹⁶ Anayasa genel yaklaşım olarak üyeliğin düşmesine neden olan hâlleri sayma yoluna gitmiş ve her durumu ayrı fıkrada düzenlemiştir.

Anayasada belirlenen milletvekilliğinin düşmesi sonucunu doğuran durumları, uygulama şekline bağlı olarak ikiye ayırmak mümkündür. Şöyle ki, istifa ve milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmetin sürdürülmesi ve devamsızlık nedeniyle üyeliğin düşmesi hâllerinde mutlaka bir TBMM kararı, kesin hüküm giyme ve kısıtlanma hali ile siyasi parti kapatılmasına bağlı üyeliğin düşürülmesi hâlinde ise mutlaka bir yargı yeri veya AYM kararı gereklidir.

Bu açıklamalar dâhilinde Anayasaya göre üyeliğin düşmesine neden olan durumlar şunlardır:

1. İstifa eden milletvekilinin üyeliğinin düşmesi,
2. Kesin hüküm giyme veya kısıtlanma hâlinde üyeliğin düşmesi,
3. Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmetin sürdürülmesi nedeniyle üyeliğin düşmesi,
4. Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin üyeliğinin düşmesi,

seçilmeye engel hal nedeniyle seçim tutanağı iptal edildiğinden sona ermiştir. Bu durum da Anayasanın 79. maddesine göre seçim tutanağının iptal edilmiş olmasının milletvekilliğinin sona ermesi sonucunu doğurduğu ve gerekli işlemlerin Başkanlıkça yapılacağı 18.3.1999 B:57'de Genel Kurulun bilgisine sunulmuştur.

5. Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olan milletvekilinin üyeliğinin düşmesi. (Anayasada 12/9/2010 tarih ve 5982 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki hâlde)

4.2.1. İstifa

İstifa tek taraflı irade beyanı ile bir görevden çekilmek anlamını taşımaktadır. Ancak, 1982 Anayasası'na göre; milletvekilliğinden istifa etmek için sadece çekilmek yeterli olmamaktadır. Anayasanın 84. maddesinin ilk halinde, önceki dönemlerde istifa etmek suretiyle iktidar değişikliklerine neden olan siyasi olaylara bir tepki olarak istifanın kabulü Genel Kurulun salt çoğunluğunun kararına bağlanmıştır. Daha sonra 1995 yılında kabul edilen 4121 sayılı Kanunla, milletvekilliğinden istifa edilmesi hâlinde milletvekilliğinin sona ermesi için üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması şartından vazgeçilmiş, basit çoğunluk yeterli sayılmıştır.¹⁷

Milletvekilliğinden istifa edilmesi durumunda, İçtüzüğü'nün 136. maddesi uyarınca Başkanlık Divanı öncelikle istifanın gerçek olup olmadığı konusunda bir tespit yapmakta, daha sonra Genel Kurul istifa eden milletvekili hakkında görüşmesiz olarak bir karar vermektedir.¹⁸ Genel Kurulun vereceği ka-

¹⁶ Maddelerin gerekçeleri ve karşılaştırılması hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Emine Aydoğdu, *Teşkilatı Esasiye'den Günümüze Anayasalar*, Palme Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 400 vd.

¹⁷ Bkz. Faruk Bilir, *Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001, s. 1.

¹⁸ AYM Melih Gökçek'in milletvekilliğinden istifasının Genel Kurulda bilgiye sunulmakla yetinilmesiyle ilgili olarak 1994 yılında vermiş olduğu 20.9.1994 tarih ve E.1994/72 K.1994/68 sayılı Kararında, ortada bir TBMM kararı olmaması nedeniyle istifa işleminin tamamlanmamış olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Rauf Bozkurt, Şeref İba, *100 Soruda Parlamento, Türk Parlamento Hukukuna Giriş*, 2004, Nobel Yayınevi, Ankara. S. 34. ;

17. Dönemde Manisa Milletvekili İsmail Özdağlar'ın milletvekilliği 5.3.1986 B:75'de istifasının kabul edilmesi ile sona ermiştir. Karar 7.3.1986 tarihli ve 19040 sayılı R.G. de yayımlanmıştır.

18. Dönemde Hatay Milletvekili M. Murat Sökmenoğlu'nun istifası 27.12.1989 B:59'da 78 sayılı Kararla kabul edilmiş, Karar 30.12.1989 tarihli ve 20388 sayılı R.G. de yayımlanmış-

larla istifa işlemi sonuç doğurmaktadır.¹⁹

Anayasa ve İçtüzükte milletvekilliğinden istifa edilmesi durumunda bunun bir ön incelemeye bağlanmış olması ve oylamaya tabi tutulması, konunun önemi ile yakından ilgilidir. Çünkü tek taraflı bir işlem olan istifanın doğrudan kabul edilmesi hâlinde, siyasi sistemin işleyişinde ara seçime kadar götürebilecek veya siyasi istikrarı etkilemesi muhtemel başka sonuçlar doğabilecektir. Geçmiş uygulamalara bakıldığında milletvekilliğinden çok çeşitli nedenlerle istifa edildiğinin örneklerini görmek mümkündür.

4.2.2. Kesin Hüküm Giyme veya Kısıtlanma

Milletvekili seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin hüküm giyme veya kısıtlanma²⁰ durumunda ise ayrıca bir işlem yapılmamakta, kesinleşen mahke-

tır.

19. Dönemde Trabzon Milletvekili Eyüp Aşık 7.7.1995 tarihinde istifa etmiş ancak istifası 19.7.1995 tarihli B:143'de kabul edilmemiştir. 20. Dönemde ise 24.9.1998 tarihinde milletvekilliğinden istifa etmiş, istifasının geçerli olduğu Başkanlık Divanınca 30.9.1998 tarihinde tespit edilmiş ve istifa tezkeresi 27.10.1998 B:12'de elektronik cihazla oya sunularak 606 sayılı Kararla kabul edilmiştir. Karar 30.10.1998 tarihli ve 23508 sayılı R.G. de yayımlanmıştır.

İzmir Milletvekili Işın Çelebi'nin istifası 31.3.1994 B:84'de İstanbul Milletvekili Bedrettin Dalan'ın istifası 28.4.1994 B:97'de açık oya sunulmuş ve kabul edilmemiştir. Denizli Milletvekili Nabi Sabuncu'nun milletvekilliğinden istifasını geri aldığına dair tezkere ise 20.9.1994 B:8'de okutulmuştur.

22. Dönemde İstanbul Milletvekili Kemal Derviş'in Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Programı Başkanlığına seçilmiş olduğundan Milletvekilliğinden istifa etmiş olduğuna dair dilekçesi 17.05.2005 tarihinde oya sunularak kabul edilmiştir. B.99; aynı Dönemde Ağrı Milletvekili Cemal Kaya'nın istifa önergesi 26.4.2005 tarihli Birleşimde oya sunularak kabul edilmiştir. B.89

¹⁹ B.Tanör ve N. Yüzbaşıoğlu, istifanın kabulü konusundaki Meclisin kararını kurucu değil, tespit edici ve açıklayıcı bir karar olarak nitelendirmek gerektiğini belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. B. Tanör, N. Yüzbaşıoğlu, 2009, s. 239.

²⁰ Kısıtlılık hali genel olarak Türk Medeni Kanununda belirtilen durum ve şartlarda; akıl hastalığı veya zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim veya bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkum olma ya da ilgilinin geçerli nedenlere dayanan talebi üzerine, ilgilinin hak ve fiil ehliyetlerinin sınırlandırılması durumunu ifade

me kararının Genel Kurulun bilgisine sunulmasıyla ilgili milletvekilinin üyeliği sona ermektedir. Anayasanın 84. maddesinde milletvekilliğinin düşme nedenleri arasında sayılan bu hâller, daha önce değinilen Anayasanın 76. maddesindeki milletvekili seçilme yeterliliği ile doğrudan ilgilidir.²¹

Milletvekili seçilmeye engel bir suç nedeniyle kesin hüküm giyme durumunda üyeliğin sona ermesi, kendi içerisinde birtakım sorunları barındırmaktadır. Uygulamada hangi suçların ve hangi cezaların bu kapsamda olduğu konusunda tereddütler oluşabilmektedir. Bu açıdan Anayasanın 76. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan suç ve cezaların sınırlı olarak dikkate alınması gerekir. Buna göre, taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezası ile süresi ne kadar olursa olsun ağır hapis cezası milletvekili seçilmeye engeldir. Maddede sayılan suçlar bakımından da ceza süresinin miktarına bakılmaksızın üyeliğin düşmesi sonucuna varılacaktır.

Milletvekilinin almış olduğu ceza, milletvekili seçilmeye engel teşkil eden suçlardan veya cezalardan olduğu takdirde Anayasanın 84. maddesine göre işlem yapılması ve milletvekilliği sıfatının otomatik olarak düşmesi söz konusu olacaktır.²² Anayasanın 83. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan, “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra

etmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Kontacı, Ersoy, “Türk Hukukunda Kısıtlılık Hali ve Seçme Hakkı” www.yasayanayanayasa.ankara.edu.tr/dokumanlar/analizler/kisitlilik.pdf (Erişim tarihi: (30/11/2010).

²¹ 17.11.1961 tarihinde Muş Milletvekili Kuddusi Aytaç’ın milletvekilliği YSK’nın 11.11.1961 tarih ve 390 sayılı Kararının okunması suretiyle Milletvekili tutanağının iptal edilmesi sebebiyle sona ermiştir. MMTD Cilt I, B.11 s.90-92; Millet Meclisi üyesi Zonguldak Milletvekili Nuri Beşer hakkında verilen mahkûmiyete ilişkin karar ve Adalet Bakanlığının yazısı Başkanlık Divanınca 21.9.1962 tarihinde Genel Kurulun ıttılana sunulmuş ve üyeliği düşmüştür. Aynı birleşimde karar alınması zorunlu olduğu yönündeki talepte yerinde görülmemiştir. MMMTD B.119, s. 14-15; Anılan Milletvekili tarafından AYM’ye yapılan başvuru da 5.10.1962 tarih ve E.1962/204 ve 1962 sayılı kararlar AYM’nin görevi dışında olduğu gerekçesiyle (Meclis kararı olmadığından) kabul edilmemiştir.; B.40 s.665; 17. Dönemde Yüce Divanda yargılanan Manisa Milletvekili İsmail Özdağlar’ın milletvekilliğinden istifası ise Mahkeme kararından daha önce işleme konularak milletvekilliği sona erdirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. İrfan Neziroğlu, *Türk Parlamento Hukukununun Temel Kavramları*, Ankara, 2008, s. 64,65.

²² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. B. Tanör, N. Yüzbaşıoğlu, 2009, s. 235.

verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.” şeklindeki hükmün de 76. madde ve 84. madde hükümleriyle birlikte değerlendirilmesi zorunludur. Bu hükmün uygulanması ancak, 76. maddede belirlenen cezalar dışındaki durumlar için söz konusu olabilecek ve ceza hükmünün yerine getirilmesi üyelik sıfatının sona ermesine bırakılabilecektir.

Bu şekilde üyeliğin sona ermesi konusunda, TBMM Başkanlığının kesinleşen mahkeme kararını Genel Kurulun bilgisine sunması tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Üyelik, İçtüzüğü'nün 136. maddesinin son fıkrası uyarınca bu işlemin yerine getirilmesiyle birlikte düşmüş olmaktadır.²³

4.2.3. Milletvekilliği ile Bağdaşmayan Bir Görev veya Hizmetin Sürdürülmesi

Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmetin sürdürülmesi durumunda üyeliğin düşmesi, rejimin niteliği ve kuvvetler ayrılığı ilkesi ile yakından ilgilidir. Anayasanın 82. maddesi ve 3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun uyarınca, milletvekillerinin belli görevleri kabul etmeleri ve yürütme organı dahilinde bir görevi sürdürmeleri yasaklanmıştır. Ayrıca, milletvekillerinin bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmeleri de Meclisin kararına bağlıdır.

Bu şekilde yasaklanmış bir görevin sürdürülmesinde ısrarcı olunması durumunda, İçtüzüğü'nün 137. maddesi uyarınca, Başkanlık Divanı konu hakkında bir ön inceleme yapmakta, ondan sonra dosyayı Anayasa ve Adalet Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyona göndermektedir. Karma Komisyonun vardığı sonuca göre TBMM Genel Kurulunda üyeliğin durumu ile ilgili karar verilmektedir.²⁴ Gerek Komisyonda gerekse Genel Kurulda üye kendi-

²³ E. Onar, 1997, s. 416.

²⁴ Temsilciler Meclisi üyesi Daniş Koper'in üyelikle bağdaşmayacak bir göreve tayin olduğu cihetle Temsilciler Meclisi üyeliğinden ayrılmasına dair istifası 20.6.1961 tarihinde Genel Kurulun itilana sunulmuştur. TMTD Cilt 21, B.81 s.98; Kurucu Meclis üyesi Şahap Gürler'in Hükümetçe yurt dışında verilmiş olan vazife dolayısıyla üyelikten istifa önergesi

sini savunabilir veya bir üyeye savundurabilir. Yapılacak görüşmelerde son söz hakkı savunmaya aittir. Üyeliğin düşmesi ile ilgili Genel Kurulda yapılacak oylamanın da gizli yapılması zorunludur.

4.2.4. Meclis Çalışmalarına Özürsüz veya İzinsiz Olarak Bir Ay İçerisinde Toplam Beş Birleşim Günü Katılmama

Yasama faaliyeti açısından milletvekillerinin gerek komisyon gerekse genel kurul çalışmalarına iştirak etmeleri parlamentonun en temel kuralıdır ve etik açıdan da önemlidir. O nedenle, devamsızlık nedeniyle üyeliğin düşmesi konusu çok istisnai bir durum olmakla birlikte, 1924 Anayasası'ndan itibaren istikrarlı bir şekilde anayasalarda yer almaktadır. Bu durum dışında milletvekillerinin izinli sayılacağı hâller İçtüzük ve Başkanlık Divanı kararları ile düzenlenmiştir.²⁵

İzinli ve raporlu olunan hâllerin dışında üyeliğin düşmesi sonucunu doğu-

7.4.1961 tarihinde bilgiye sunulmuş.; 19. Dönemde Ankara Milletvekili seçilmiş bulunan İ. Melih Gökçek, 27 Mart 1994 Mahalli İdareler Seçiminde Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına aday olmuş ve seçilmiştir. Daha sonra 3959 sayılı yasanın 17. maddesine göre milletvekilliği ile belediye başkanlığı sıfatlarının birleşmeyeceği gerekçesiyle İl Seçim Kuruluna 11.4.1994 tarihinde müracaat etmiş ve seçim sonuçlarının kendisine tebliği tarihinden itibaren 15 gün içerisinde tercih hakkını kullanarak Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığına seçilmiştir. Ankara İl Seçim Kurulu 12.4.1994 tarihli Kararı ile keyfiyetin TBMM Başkanlığına bildirilmesine karar vermiştir. Daha sonra TBMM Başkanlık Divanı'nda konu görüşülmüş ve üyeliğinin hukukî durumu hakkında alınan Karar ve buna ekli Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Raporu Genel Kurulun 8.9.1994 tarihli 4. Birleşiminde okutulup bilgiye sunulmuştur.

²⁵ Mardin Mebusu Muhittin Birgen'in devamsızlık nedeniyle üyeliğinin sukutu hakkında Başkanlık Divanının 12.06.1941 tarihli Kararı, 13.6.1941 tarihinde oya sunularak kabul edilmiştir. C.19 B.64 s. 55; Cumhuriyet Senatosu Bitlis bağımsız üyesi Ziya Nami Şerefhanoglu'nun üyelik sıfatı, Senato Genel Kurulunun 22.7.1967 tarihli 93. Birleşiminde alınan kararla devamsızlık yüzünden düşmüştür. (2.8.1967 tarih ve 12663 sayılı Resmi Gazete:) Milletvekili tarafından üyeliğin düşmesine ilişkin kararın Anayasa ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğüne aykırı olduğu ve iptali talep edilmiş, AYM'nin konu hakkında verdiği ilkinde 3/8/1967 tarih ve E.1967/25, K.1967/25 daha sonra 12.9.1967 tarih ve E. 1967/26 ve K.1967/26 sayılı kararla bu başvurular kabul edilmemiştir.

racak bir devamsızlığın tespit edilmesi halinde, İÇTÜZÜĞE göre öncelikle durum Başkanlık Divanınca tespit edilmekte ve Karma Komisyona gönderilmektedir. Karma Komisyonun varacağı karara göre milletvekilinin durumu Genel kurulda görüşülmekte ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilmesi halinde üyelik düşmektedir. Bu görüşmelerde yine üyenin kendisini savunma veya başka bir üyeye savundurma hakkı vardır. Ayrıca görüşmelerde son söz de savunmaya aittir.

Anayasa ve İÇTÜZÜKTE, bu konuların görüşülmesi hususunda gerek savunma hakkı gerekse oylama yöntemleri konusunda özel bazı yöntemler ve tedbirlerin öngörülmesi, Anayasa koyucunun üyeliğin düşürülmesi konusuna vermiş olduğu önemin ve üyenin haklarını koruma altına alma yaklaşımının bir göstergesidir.

Anayasanın 85. maddesinde ayrıca, istifa ile milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmetin sürdürülmesinde ısrar ve devamsızlık nedeniyle milletvekilliğinin düşmesine Meclis tarafından karar verilmesi durumlarında, bu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya başka bir milletvekili tarafından AYM'ne iptal başvurusunda bulunulmasına imkan tanınmıştır. Bu, parlamento kararının hukuki denetimi açısından önemli bir güvencedir. Ancak, bugüne kadarki mevcut uygulamalar içerisinde gerek 1961 Anayasası uygulamasında gerekse 1982 Anayasası döneminde toplam üç kez AYM'ye gidilmiş olmasına rağmen hiçbirisi olumlu yönde sonuçlanmamıştır.

4.2.5. Partisinin Temelli Kapatılmasına Beyan ve Eylemleriyle Sebep Olma

Milletvekilliğinin düşmesi ile ilgili olarak, bugüne kadar en çok tartışılan konulardan birisi siyasi partilerin kapatılması durumunda üyeliğin düşmesine karar verilmesi olmuştur. Anayasanın ilk halinde, bir siyasi partinin kapatılmasına AYM tarafından karar verilmesi halinde, o partiye mensup bütün milletvekillerinin üyelikleri düşmesi öngörülürken, daha sonra bu konuda Anayasa'da önemli değişiklikler yapılmıştır.

İlk olarak 1995 yılında kabul edilen 4121 sayılı Kanunla, 84. maddenin son fıkrası değiştirilerek, siyasi partilerin kapatılması durumunda, siyasi partinin kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte parti üyesi olan milletvekillerinin üyeliğinin düşürülmesine ilişkin hüküm Anayasa metninden çıkarılmıştır.²⁶ Son olarak da 12/09/2010 tarihli ve 5982 sayılı kanunla, Anayasanın 84. maddesinin sonunda yer alan, siyasi partilerin kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu AYM'nin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekillerinin üyeliğinin düşüleceğine dair hüküm Anayasa metninden çıkarılmıştır. Böylece, Türk siyasi hayatında en çok tartışılan konulardan birisi olarak, siyasi parti kapatma davaları sonucunda milletvekilliğinin düşürülmesinin hukuki gerekçeleri tamamen ortadan kaldırılmıştır.²⁷

²⁶ 19. Dönemde Diyarbakır Milletvekili Fehmi Işıklar'ın milletvekilliği, AYM'nin Halkın Emek Partisinin kapatılmasına ilişkin 14.7.1993 tarihli Kararıyla düşürülmüştür.(10.8.1993 tarih ve 21672 sayılı Resmi Gazete); AYM'nin Demokrasi Partisi'nin kapatılmasına ilişkin 16.6.1994 tarihli Kararıyla 13 milletvekilinin üyeliği düşürülmüştür.(30.6.1994 tarih ve 21976 mükerrer sayılı Resmi Gazete)

20. Dönemde AYM'nin Refah Partisinin kapatılmasına ilişkin, 16.1.1998 tarihli ve E.1997/1, K.1998/1 numaralı Kararı (22.2.1998 tarih ve 23266 sayılı Resmi Gazete) 22.2.1998 tarihli Birleşimde işleme konulmuş Konya Milletvekili Necmettin Erbakan, Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan, Ankara Milletvekilleri H. Hüseyin Ceylan ile Ahmet Tekdal, Rize Milletvekili Şevki Yılmaz ve Şanlıurfa Milletvekili H. İbrahim Çelik'in milletvekilliklerinin bu tarih itibarıyla sona erdiği Genel Kurulun bilgisine sunulmuştur.

21. Dönemde AYM'nin Fazilet Partisinin kapatılmasına ilişkin, 22.6.2001 tarihli ve E.1999/2, K.2001/2 numaralı Kararı, (5.1.2002 tarih ve 24631 sayılı Resmi Gazete) 22.6.2001 tarihinde gerekçeli kararın ayrıca gönderileceği belirtilerek TBMM'ye gönderilmiş ve bu Karara göre; Parti tüzel kişiliğinin kapatma kararının verildiği tarihte sona ermesine ve İstanbul Milletvekili Nazlı Ilıcak, Tokat Milletvekili Bekir Sobacı'nın milletvekilliklerinin ise gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte sona ermesine karar verildiği belirtilmiştir. AYM'nin bu kararına göre işlem yapılmış ve konu, 25.6.2001 tarihli 124. Birleşimde Genel Kurulun bilgisine sunulmuştur.

23. Dönemde 11/12/2009 günlü E.2007/1 ve K.2009/4 sayılı kararıyla Demokratik Toplum Partisinin kapatılmasına ve kapatma kararının verildiği tarihte parti tüzel kişiliğinin sona ermesine karar verdiğinden, beyan ve eylemleriyle Partinin kapatılmasına neden olan Mardin Milletvekili Ahmet Türk ile Diyarbakır Milletvekili Aysel Tuğluk'un milletvekilliklerinin, gerekçeli kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte sona ermesine karar vermiş, (14.12.2009 tarih ve 27432 sayılı Resmi Gazete) bu Karar 15/12/2009 tarihli ve 32. Birleşiminde Genel Kurulun bilgisine sunulmuştur.

²⁷ 23. Dönemde bu Anayasa değişikliği üzerine milletvekilliklerinin devamına karar verilmesi talep edilmiş, ancak milletvekilliğinin sona erdirilmesine ilişkin TBMM kararı olmadığı ve

Her iki Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra, yapılan yasa değişikliklerine göre milletvekilliklerinin iade edilmesi yönünde ilkinde AYM'ye ikincisinde ise TBMM Başkanlığı'na başvurulara bulunulmuş fakat bunlar olumlu olarak sonuçlanmamıştır.²⁸ AYM 1995 yılında verdiği bir kararında, milletvekilliğinin sona ermesini anayasal bir belirleme olarak nitelmiş ve ceza olmadığına vurgu yapmıştır. TBMM Başkanlığı da 23. dönemde benzer şekilde kendisine yapılan başvurulara verdiği cevaplarda bu konuda karar verecek merciin TBMM olmadığını belirtmiştir.

Sonuç

Milletvekilliği parlamentonun en temel kurumudur. Diğer bütün siyasi yapılar onun varlığı üzerine şekillenmektedir. Siyasi bir temsil kurumu olarak Milletvekilliğinin anayasal konumu, kazanılması veya sona ermesi parlamento hukuku açısından son derece önemlidir. O nedenle, parlamento dışında alınan kararlar, bunların parlamento içi uygulanması veya parlamento ve ülkenin siyasi gündemindeki değişiklikler sonucunda ortaya çıkan ve milletvekilliğinin sona ermesini doğuran nedenler parlamento hukuku ile ilgilenenler ve uygulamacılar için başlı başına bir inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Bu işlemlerin siyasi rejimin temel dayanakları olan Anayasa, İçtüzük ve seçim kanunlarına uygun olarak yapılabilmesi ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde taşınabilmesi, rejimin devamı ve sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için son derece önemlidir. Ayrıca hukuki düzenlemelerdeki eksikliklerin giderilmesi ve doğru teamüllerin ortaya konulması, ülkemizde demokrasinin gelişmesine ve siyasi sistemimizin işlemesine katkı sağlayacaktır. TBMM'nin 92 yıllık tarihsel sürecinde çok önemli uygulamalar yapılmış ve bir birikim oluşmuştur. Bu uygulamalar, Anayasa ve İçtüzükte yapılacak düzenlemelerde ön açıcı olabilecektir.

sadece AYM'nin konuya ilişkin kararı Genel Kurulun bilgisine sunulmuş olduğundan bu talepler üzerine başkaca bir işlem yapılmamıştır.

²⁸ Konu ile ilgili AYM kararı için Bkz. 12/9/1995 tarih ve E.1995/4, K.1995/5 sayılı Karar.

KAYNAKÇA

- Aydoğdu, Emine, (2005) *Teşkilatı Esasiye'den Günümüze Anayasalar*, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Bakırcı, Fahri, (2000), *TBMM'nin Çalışma Yöntemi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Bilir, Faruk, (2001), *Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Bilir, Faruk, (2008), "Adaylık ve Meclis'te Yenilenme", *Yasama Dergisi*, Sayı 9, Ankara, s. 5-15.
- Bozkurt, Rauf, İba, Şeref, (2004) *100 Soruda Parlamento, Türk Parlamento Hukukuna Giriş*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Eşen, Hamit, (2006), *Türkiye'de Parlatentonun Siyasal Örgütlenmesi*, TODAİE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- İzmir, Gökalp, (2009), *Türkiye ve Bazı Ülke Parlatentlerinde Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması ve Kaybedilmesi*, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Hiçdönmez, Şükriye, (1996), *Demokrasilerde Temsil, Seçimler ve Tercihli Oy Sistemi*, TODAİE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- İba, Şeref, (2000), *Anayasa ve Siyasal Kurumlar (100 Soruda)*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Kontacı, Ersoy, "Türk Hukukunda Kısıtlılık Hali ve Seçme Hakkı" www.yasayanayasa.ankara.edu.tr/dokumanlar/analizler/kisitlilik.pdf
- Kuzu, Burhan, (1997), "Demokrasi ve Gereklere", *Yeni Türkiye*, Sayı: 17, s.103-110.
- Neziroğlu, İrfan, (2008), *Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları*, Ankara
- Onar, Erdal, (1997) "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi" *Anayasa Yargısı*, s. 387-465.
- Onar, Erdal, Tiryakiođlu, Bilgin, (1999), *1982 Anayasasında Milletvekilliği Vatanadaşlık İlişkisi (Merve Safa Kavakçı Olayı)*, Faruk Erem Armağanı, Ankara.
- Tanör, Bülent, Yüzbaşıoğlu, Necmi, (2009), *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Thema Larousse-Tematik Ansiklopedi*, (1993), Milliyet Yayınları.
- Yılmaz, Ejder, (1986), *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- TBMM Kanunlar Dergileri - TBMM Tutanak Dergileri.
- Anayasa Mahkemesi Kararları-YSK Kararları-Resmi Gazete.